

หัวข้อที่ ๒๓

วิพากษ์ทัศนะครอบงำ : แนวพัฒนาการของมนุษย์มีอยู่แนวเดียว

สายชล สัตยานุรักษ์
ภาควิชาประวัติศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ทัศนะครอบงำทางวิชาการที่ว่าแนวพัฒนาการของมนุษย์มีอยู่แนวเดียวเป็นทัศนะทางวิชาการที่มีอิทธิพลไปทั่วโลกในยุคอาณานิคมเป็นต้นมา ที่มาของทัศนะครอบงำนี้ก็คือทฤษฎีวิวัฒนาการของชาลส์ ดาร์วิน (Chales Darwin) ซึ่งเสนอทฤษฎีทางชีววิทยาว่าสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ มีศักยภาพที่จะปรับตัวไม่เท่ากัน สิ่งมีชีวิตใดสามารถปรับตัวได้ดีก็จะมีวิวัฒนาการที่ทำให้อยู่รอดได้เป็นอย่างดี เมื่อใช้ทฤษฎีนี้อธิบายวิวัฒนาการของมนุษย์ก็ทำให้เกิดการจัดอันดับสูง-ต่ำของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีวิวัฒนาการไม่เท่ากัน คนผิวขาวถูกจัดว่ามีวิวัฒนาการสูงสุดหรือมีความเจริญขั้นสูงสุด เพราะมีน้ำหนักร่างกายมากที่สุดและมีลักษณะทางพันธุกรรมที่ดีที่สุด ส่วนคนผิวดำและผิวเหลืองมีสมองที่น้ำหนักน้อยกว่าและมีลักษณะทางพันธุกรรมด้อยกว่า จึงมีความเจริญด้อยกว่าหรือมีวิวัฒนาการต่ำกว่า คนผิวขาวจึงมีพันธกิจ (white burdens) ที่จะเข้าไปปกครองคนผิวดำและผิวเหลืองเพื่อนำความเจริญไปให้คนป่าเถื่อนเหล่านั้น

การที่ชาติตะวันตกมีอำนาจเหนืออาณานิคมทั่วโลกในคริสต์ศตวรรษที่ 19 และครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 20 ทำให้กระบวนทัศน์ดังกล่าวข้างต้นได้รับการถ่ายทอดปลูกฝังโดยผ่านงานเขียนและระบบการศึกษา จนมีอิทธิพลทั่วโลก รวมทั้งในประเทศไทยด้วย

กรณีของประเทศไทย การมองเห็นอารยธรรมตะวันตกเป็นมาตรฐานของความเจริญ ซึ่งมีความหมายโดยนัยว่าเห็น “แนวพัฒนาการของมนุษย์มีอยู่แนวเดียว” และประเทศไทยจะต้องมีพัฒนาการไปในแนวทางนั้นโดยไม่มีทางเลือกอื่นเช่นนี้ เกิดขึ้นอย่างชัดเจนในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา พื้นฐานความคิดที่ครอบงำคนไทยเช่นนี้แสดงออกในปรากฏการณ์ต่าง ๆ อย่างหลากหลาย เช่น ในการศึกษาแทบทุกสาขาวิชา ในการพัฒนาเศรษฐกิจ การสร้างสรรค์ศิลปะ รวมทั้งวรรณกรรม การเปลี่ยนแปลงของปัจจัย 4 ทั้งที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การแพทย์และการสาธารณสุข มารยาททางสังคม การปฏิรูปการปกครอง การปฏิรูปศาสนา ฯลฯ กิจกรรมด้านต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนแล้วแต่พยายามเลียนแบบตะวันตกทั้งสิ้น

ในวิชาสังคมและวัฒนธรรมไทยของเรา ไม่สามารถกล่าวถึงปรากฏการณ์ทุกอย่างที่เกิดขึ้นภายใต้พื้นฐานความคิด “แนวพัฒนาการของมนุษย์มีอยู่แนวเดียว” ได้ ในช่วงนี้จึงเลือกประเด็นการสร้าง “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา มาเป็นตัวอย่าง ส่วนช่วงหน้าจะเลือก

ประเด็น "การพัฒนาประเทศสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์" มาเป็นตัวอย่าง ทั้งสองปรากฏการณ์นี้มีผลกระทบอย่างมากต่อคนไทย ในช่วงเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมา จึงควรวิพากษ์ทัศนะครอบงำในเรื่องนี้โดยละเอียด

"ชาติไทย" และ "ความเป็นไทย" ที่ได้รับการสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 และมีการปรับเปลี่ยนบางส่วนในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นที่ยอมรับและมีอิทธิพลอย่างสูงต่อการศึกษาเกี่ยวกับสังคมไทยและวัฒนธรรมไทย กลายเป็นทัศนะครอบงำทางวิชาการที่สำคัญอย่างหนึ่งในปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างชุมชนในจินตนาการ (imagined community) ที่เรียกว่า "ชาติไทย" ขึ้นมา เพื่อให้คนที่ต้องการอ้างอิงตัวเองเป็นคนไทย ได้เกิดความผูกพันจงรักภักดีต่อชาติไทยและผู้นำของชาติไทย ทำหน้าที่ต่อชาติไทยและผู้นำของชาติไทยตามสถานภาพทางสังคมของแต่ละคนอย่างสมบูรณ์ครบถ้วน เช่นเป็นทหารรับใช้ชาติและทหารรักษาพระองค์ เสียภาษีเพื่อให้ผู้นำมีเงินงบประมาณเพียงพอที่จะทำนุบำรุงชาติ ยึดมั่นและทูลนุบำรุงพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติและเป็นศาสนาสำคัญที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า สิ่งสำคัญสูงสุดสำหรับชาติไทยคือพระมหากษัตริย์ เพราะทรงเป็นผู้นำในการทำให้ชาติไทยมีความเจริญก้าวหน้าหรือความศิวิไลซ์

แม้ว่าความศิวิไลซ์ของชาติไทยที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพยายามสร้างขึ้นจะเป็นความเจริญตามแบบตะวันตก เพราะอิทธิพลของพื้นฐานความคิดเรื่องแนวพัฒนาการของมนุษย์มีอยู่แนวเดียวที่ทำให้เห็นว่าความเจริญแบบตะวันตกเป็นแม่แบบ (stereotype) ของความเจริญที่ทุกชาติต้องพยายามบรรลุให้ได้ อย่างไรก็ตามการเลียนแบบชาติอื่นจะทำให้คนไทยเกิดความรู้สึกว่าชาติของตนด้อยกว่าชาติอื่น และไม่สามารถภาคภูมิใจในชาติไทยและไม่สามารถเกิดความรู้สึกรักชาติไทยขึ้นมาได้ ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพยายามพิสูจน์ให้เห็นว่า "ความเป็นไทย" ซึ่งหมายถึงวัฒนธรรมไทย รวมทั้งระบบการปกครองและคุณธรรมต่าง ๆ ของไทยแต่โบราณ แม้ว่าจะมีลักษณะเฉพาะ แต่ลักษณะเฉพาะนี้มีวิญญานหรือภูมิธรรมที่เป็นสากลเช่นเดียวกับวัฒนธรรมของชาติตะวันตก

เพื่อให้จินตภาพเกี่ยวกับ "ชาติไทย" มีความชัดเจน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้าง "ความเป็นไทย" เพื่อเป็นหัวใจของชาติไทยที่คนไทยพึงจงรักภักดี ทรงเน้นว่าหัวใจของ "ความ

เป็นไทย” คือประเพณีการปกครองแบบราชาธิปไตยและการนับถือพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรมอื่น ๆ เช่น ภาษาไทยซึ่งเป็นเครื่องหมายสำคัญอีกอย่างหนึ่งของคนไทย และ “ธรรมจรรยาอย่างแบบไทย” เช่น ความกตัญญูตเวที ความซื่อสัตย์ เป็นต้น ทรงชี้ให้เห็นว่าทั้งประเพณีและธรรมจรรยาอย่างแบบไทยเหล่านี้มีความวิไลไม่ต่างกับของตะวันตก ดังที่ทรงมีพระราชนิพนธ์ไว้ว่า

“...ถึงแม้จะทั้งประเพณีประเพณีธรรมจรรยาอย่างแบบไทย

ใช้แบบฝรั่งแทน ในที่สุดก็คงได้ผลคล้ายคลึงกันนั่นเอง”

เป็นความพยายามที่จะยืนยันว่า “ความเป็นไทย” มีความเจริญทัดเทียมกับชาติตะวันตก เพื่อให้คนที่จะนับตัวเองเป็นคนไทยและได้รับการยอมรับจากรัฐว่าเป็นคนไทยต้องยอมรับและยึดมั่นใน “ความเป็นไทย” นี้ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะหากไม่ยอมทำตามให้อยู่ในกรอบความเป็นไทยที่เจริญแบบตะวันตกนี้ ก็จะถูกรัฐถือว่ามิใช่คนไทย หรือเป็นคนไทย “บ้านนอก” ที่ยังป่าเถื่อน หรือแม้แต่ถูกถือว่าเป็น “คนอื่น (the others)” ที่ไม่ใช่คนไทยไปเลย ซึ่งจะส่งผลให้ถูกกีดกัน ถูกเหยียดหยาม หรือแม้แต่ถูกปราบปราม

จะเห็นได้ชัดแจ้งว่าการนิยาม “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” ในสมัยรัชกาลที่ 6 เกิดขึ้นภายใต้พื้นฐานความคิดว่าแนวพัฒนาการของมนุษย์มีอยู่แนวเดียว ทำให้ไม่สามารถยืนยันว่าชาติไทยมี “ความเป็นไทย” ที่เจริญรุ่งเรืองในวิถีทางของตนเองซึ่งไม่จำเป็นต้องเหมือนใครในโลก จะต้องอ้างอยู่เสมอว่า “ความเป็นไทย” นั้นมีความเจริญแบบตะวันตก ความคิดเกี่ยวกับ “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” ภายใต้พื้นฐานความคิดที่ว่า “แนวพัฒนาการของมนุษย์มีอยู่แนวเดียว” นี้ ถูกใช้เป็นกรอบในการศึกษาเรื่องไทยทั้งหลาย เช่น ประวัติศาสตร์ไทย สังคมและวัฒนธรรมไทย รวมทั้งภาษาไทย วรรณคดีไทย และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของไทย ฯลฯ สืบต่อมา ทำให้คนไทยมองสังคมและวัฒนธรรมไทยด้วยพื้นฐานความคิดเช่นนี้สืบต่อมาอีกนาน แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 และผู้นำทางการเมืองของไทยในเวลาต่อมาได้พยายามสร้าง “ความเป็นไทย” ขึ้นมาใหม่ แต่ในที่สุดก็กลับไปเน้น “ความเป็นไทย” แบบที่รัชกาลที่ 6 ทรงสร้าง (ดังจะกล่าวต่อไปข้างหน้า) ซึ่งทำให้ “ความเป็นไทย” แบบที่รัชกาลที่ 6 ทรงสร้างมีอิทธิพลมาจนถึงปัจจุบัน

การนิยาม “ความเป็นไทย” ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม (ช่วงแรก พ.ศ.2481-2487)

หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง หลวงวิจิตรวาทการได้รับแต่งตั้งเป็นอธิบดีกรมศิลปากร ทำให้ท่านมีบทบาทสำคัญในการสร้าง “ความเป็นไทย”

ในครั้งหลังของทศวรรษ 2470 หลวงวิจิตรวาทการ เน้น “ความเป็นไทย” ในด้านศิลปะ เพราะต้องการเน้นความเจริญรุ่งเรืองของไทยแต่โบราณ อันแสดงให้เห็นว่าชาติไทยประกอบขึ้นด้วยคนไทยที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีความรู้และความสามารถระดับสูง สามารถสร้างสรรค์ศิลปะทั้งโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีความงามเป็นเลิศ ทั้งนี้เพื่อยืนยันให้ชาวตะวันตกและคนทั้งหลายที่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของทัศนคติว่า “แนวพัฒนาการของมนุษย์มีอยู่แนวเดียว” รับรู้และยอมรับว่าชาติไทยมีพัฒนาการในระดับสูงก่อนหน้าชาติตะวันตกเสียอีก

ต่อมาในทศวรรษ 2480 (สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2) เมื่อจอมพล ป.พิบูลสงครามมีอำนาจสูงสุดในฐานะนายกรัฐมนตรี ได้แต่งตั้งให้หลวงวิจิตรวาทการเป็นประธานคณะกรรมการรัฐนิยมเพื่อทำหน้าที่สร้าง “ความเป็นไทย” ที่ตอบสนองนโยบายสร้างชาติไทยให้เป็นมหาอำนาจในแหลมทอง หลวงวิจิตรวาทการเปลี่ยนมานำ “ความเป็นไทย” ในแง่นิสัย จิตใจ ศีลธรรม และวิถีชีวิตที่จำเป็นสำหรับการสร้างชาติไทยให้ยิ่งใหญ่ และพยายามยืนยันว่าชาติไทยในเวลานั้นเป็น “ไทยอารยะ” แล้ว พร้อมกับตีความคำว่า “วัฒนธรรม” ว่าหมายถึงลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม

ดังนั้นจึงมีการเน้น “ความเป็นไทย” ว่าได้แก่ นิสัยรักความงอกงามก้าวหน้า ชยันหมั่นเพียร จิตใจเข้มแข็ง ต่อสู้และมุ่งมั่น ศีลธรรมที่ยึดมั่นในหน้าที่ เสียสละเพื่อชาติ และสามัคคี วิถีชีวิตที่แบ่งเวลาเป็น 4 ส่วน คือ เวลาทำงาน เวลาออกกำลังกาย เวลารับประทานอาหาร และเวลาพักผ่อน การแต่งกายโดยผู้ชายสวมกางเกงแบบฝรั่งและผู้หญิงสวมกระโปรงและสวมหมวก เลิกกินหมาก การเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่จาก 1 เมษายน เป็น 1 มกราคม การเลิกมกมายในไสยศาสตร์ การเปลี่ยนภาษาไทยให้เขียนง่าย ย่อขึ้นและมีลักษณะเสมอภาคมากขึ้น การให้เกียรติสตรี เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า “ความเป็นไทย” ที่ถูกสร้างขึ้นในทศวรรษ 2480 นี้ ประกอบขึ้นด้วยวัฒนธรรมใหม่จำนวนมากที่จะนำชาติไทยไปสู่ความเจริญแบบตะวันตก แต่เพื่อให้คนไทยมีความภาคภูมิใจใน “ความเป็นไทย” และรักชาติไทย หลวงวิจิตรวาทการจึงพยายามเขียนประวัติศาสตร์ให้แก่วัฒนธรรมใหม่เหล่านี้ เพื่อให้กลายเป็นวัฒนธรรมไทยแท้ เช่น เขียนประวัติศาสตร์สุโขทัยเพื่อเน้นว่าคนไทยในอดีตมีนิสัยรักความงอกงามก้าวหน้า มีความมานะพยายาม และมีนิสัยต่อสู้ มุ่งมั่น หรือสร้างประวัติศาสตร์การแต่งกายของคนไทยเพื่อยืนยันว่าคนไทยโบราณสวมกางเกงมาก่อนชาวตะวันตกเสียอีก เป็นต้น

ผู้ใดต้องการเป็นคนไทยจะต้องยึดมั่นใน “ความเป็นไทย” ดังกล่าวมานี้ ซึ่งหมายความว่าต้องยอมรับว่า “ความเป็นไทย” มีแบบเดียวคือแบบที่รัฐกำหนด และความเจริญก็มีแบบเดียว ต้องมีพัฒนาการไปในแนวนั้นเท่านั้นจึงจะถือว่าเจริญ ถ้ายังคงนับถือผี ยังคงกินหมาก ไม่จับภรรยา ก่อนออกจากบ้านไปทำงาน สวมกางเกงขาก๊วยหรือสวมกางเกงแพรแบบจีน ฯลฯ ก็จะเป็นคนป่าเถื่อนหรือคนบ้านนอกในสายตา

หับดี ๒๕

ของรัฐและสังคมไป นำไปสู่การถูกกีดกัน ถูกกลั่นแกล้ง ถูกปราบปราม หรือถูกกดขี่ค่าแรง ตลอดจนกดราคาของผลผลิตที่คนบ้านนอก หรือคนที่ไม่ใช่ไทยเหล่านั้นผลิตขึ้น

การนิยาม “ความเป็นไทย” หลังสงครามโลกครั้งที่ 2

เมื่อญี่ปุ่นซึ่งเป็นพันธมิตรของไทยพ่ายแพ้สงคราม ความใฝ่ฝันของผู้นำไทยที่จะเป็นมหาอำนาจในแหลมทองก็ยุติลง หลังจากนั้นไทยได้กลายเป็นชาติเล็กที่ตกเป็นส่วนหนึ่งของสงครามเย็น ชนชั้นปกครองของไทยซึ่งยึดมั่นในระบบกรรมสิทธิ์เอกชนและต้องการรักษาอำนาจรัฐบาลแบบเผด็จการเอาไว้ ได้ดำเนินการต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างจริงจัง หลวงวิจิตรวาทการซึ่งยังคงเป็นที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรี จอมพล ป. พิบูลสงคราม (สมัยที่ 2 พ.ศ.2491-2500) และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ.2500-2506) ได้เปลี่ยนแปลงจุดเน้นของ “ความเป็นไทย” คือหันมาเน้นความสำคัญของสถาบันหลักสองสถาบันที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเคยเน้นมาแล้ว คือสถาบันพระมหากษัตริย์และพระพุทธศาสนา พร้อมกับพยายามชี้ให้เห็นว่าหากชาติไทยถูกคอมมิวนิสต์ยึดครอง ชาติไทยจะต้องสูญเสียชาติ และสถาบันหลักแห่งความเป็นไทยทั้งสองสถาบันก็จะถูกทำลายให้สูญสิ้นไป เพื่อให้คนไทยที่ยึดมั่นในสถาบันหลักทั้งสองเห็นความสำคัญของการต่อต้านคอมมิวนิสต์ และยอมรับการใช้อำนาจเผด็จการทหารในการปกครองประเทศ เพราะเผด็จการทหารช่วยต่อต้านคอมมิวนิสต์และรักษาสถาบันหลักของความเป็นไทยทั้งสองสถาบัน

ทั้งสถาบันพระมหากษัตริย์และสถาบันศาสนา ซึ่งเป็นหลักหมายสำคัญของ “ความเป็นไทย” ในยุคนี้นับมาจนถึงปัจจุบัน ได้รับการเน้นว่าเป็นสถาบันที่ทันสมัยตามแบบตะวันตก เช่น พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีแนวคิดและระบบเหตุผลที่เป็นวิทยาศาสตร์อย่างแท้จริง ไม่เชื่อในอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของอำนาจเหนือธรรมชาติใด ๆ รวมทั้งไสยศาสตร์ต่าง ๆ

เท่าที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า “ความเป็นไทย” ที่คนไทยส่วนใหญ่ยึดมั่นนั้น เป็นการนิยามความหมายโดยรัฐ เพื่อตอบสนองนโยบายรัฐหรือปัญหาที่ผู้นำรัฐมองเห็น “ความเป็นไทย” จึงเปลี่ยนไปตามนโยบายรัฐ แต่ไม่ว่าจะเป็นนิยาม “ความเป็นไทย” ในสมัยรัชกาลที่ ๖ หรือในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามทั้งในช่วงทศวรรษ 2480 และในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นภายใต้พื้นฐานความคิดที่ว่า “แนวพัฒนาการของมนุษย์มีอยู่แนวเดียว” ต้องยึดมั่นใน “ความเป็นไทย” หรือทำตัว “เป็นไทย” ตามแม่แบบที่รัฐสร้างขึ้น จึงจะถือว่าเป็นคนไทยที่มีความเจริญเยี่ยงอารยชนประเทศ

แต่ความจริงแล้วความเจริญแบบตะวันตกเป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของความเจริญ และความเจริญแบบตะวันตกก็เกิดขึ้นได้จากเงื่อนไขหรือปัจจัยภายในสังคมตะวันตกเอง เช่น เกิดขึ้นได้เพราะความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ที่ทำให้มีการปฏิวัติวิทยาศาสตร์ และการปฏิวัติ

อุตสาหกรรม ส่วนสังคมอื่น ๆ ในโลก รวมทั้งสังคมไทย มีเงื่อนไขแวดล้อมแตกต่างออกไป ย่อมมีพัฒนาการหรือบรรลุลักษณะแบบอื่นได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีพัฒนาการในแนวเดียวกันกับสังคมตะวันตก เช่น อาจมุ่งบรรลุลักษณะทางจิตใจและความสัมพันธ์ทางสังคมที่ราบรื่นตามแนวคำสอนของพุทธศาสนา หรือมุ่งบรรลุอุดมคติของชุมชนที่คนผูกพันกันทางใจ มีน้ำใจ และช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างดีที่สุด เป็นต้น

นอกจากนี้การนิยาม “ความเป็นไทย” โดยรัฐ แล้วบังคับหรือปลูกฝังให้คนยอมรับ และยึดมั่นเท่ากับเป็นการสร้างกรอบให้คนต้องทำตาม ซึ่งเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพทั้งทางความคิด และการเลือกทางเดินชีวิตของคน ทั้ง ๆ ที่รัฐควรประกันสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลและประชาสังคมในการเสนอ “แนวพัฒนาการของชาติไทย” ที่ตอบสนองผลประโยชน์และอุดมการณ์ของคนหลากหลายกลุ่ม และหลากหลายชั้นในสังคมไทย

ในช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมา เมื่อการเมืองไทยเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น และประชาสังคม (คือส่วนที่มีชีวิต) เข้มแข็งขึ้น ไม่ว่าในระดับคนชั้นกลางหรือระดับชาวบ้าน ทำให้ผู้กุมอำนาจรัฐไม่สามารถผูกขาดการนิยาม “ความเป็นไทย” อีกต่อไป คนกลุ่มต่าง ๆ หลากหลายกลุ่มในสังคมไทยได้เข้ามามีบทบาทในการนิยาม “ความเป็นไทย” ขึ้นใหม่ ตามพื้นฐานความคิด อุดมการณ์และผลประโยชน์ของกลุ่ม ซึ่งทำให้ “ความเป็นไทย” มีความหมายที่หลากหลาย

แน่นอนว่าเมื่อ “ความเป็นไทย” มีความหมายหลากหลายก็หมายความว่าพัฒนาการไปสู่อนาคตไม่จำกัดอยู่ในแนวใดแนวหนึ่ง นั่นก็คือการปฏิเสธทัศนะครอบงำที่ว่า “แนวพัฒนาการของมนุษย์มีอยู่แนวเดียว” แล้วปล่อยให้สังคมไทยมีทางเลือกได้หลายทางนั่นเอง ทั้งนี้คนไทยในทุกภูมิภาคทุกชนชั้นควรมีสิทธิเลือกแนวพัฒนาการของสังคมตามที่ตนปรารถนาอย่างเสมอภาค ซึ่งสิทธิเสรีภาพเช่นนี้ได้รับการรับประกันเป็นอย่างดีแล้วโดยรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เราจึงควรตรวจสอบพื้นฐานความคิดเกี่ยวกับ “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” ของเรา เพื่อจะได้ไม่ถูกครอบงำจากทัศนะทางวิชาการที่รัฐสร้างขึ้นภายใต้พื้นฐานความคิดที่ว่าแนวพัฒนาการของมนุษย์มีอยู่ทางเดียวอีกต่อไป พร้อมกับพยายามส่งเสริมให้คนทุกกลุ่มได้มีโอกาสเลือก “แนวพัฒนาการ” ของตนเอง โดยเฉพาะคนส่วนใหญ่ในสังคมไทยที่ตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบ ควรได้รับการพัฒนาศักยภาพให้สามารถนิยามความเป็นไทยที่ตอบสนองต่อวิถีชีวิตของพวกเขา ซึ่งอาจทำได้โดยการปฏิรูปการศึกษา ปฏิรูปสื่อ ปฏิรูประบบเศรษฐกิจ ฯลฯ เพื่อเสริมสร้างความรู้และโอกาสของคนส่วนใหญ่เหล่านี้ ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มคนที่เสียเปรียบสามารถแข่งขันหรือร่วมมือกับคนกลุ่มอื่น ๆ ในการนิยาม “ความเป็นไทย” ขึ้นใหม่ที่ผลิตได้ส่วนรวมมากกว่าในปัจจุบัน

ในการนิยามความหมายของ “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” ขึ้นใหม่นี้ ควรพิจารณาหากว่า ส่วนใดของ “ความเป็นไทย” แบบเดิมยังมีคุณค่าต่อคนส่วนใหญ่ก็ควรเก็บรักษาไว้ให้เป็นส่วนสำคัญของ “ความเป็นไทย” ต่อไป ส่วนสิ่งใหม่ที่จะเลือกมาเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นไทยก็ควรมีความสำคัญต่อการทำให้ชีวิตของคนไทยมีความมั่นคงในทุกด้าน และทำให้ความสัมพันธ์ของคนในสังคมไทยเป็นไปตามหลักมนุษยธรรม มีความเสมอภาค มีเสรีภาพ และเป็นไปอย่างราบรื่นสงบสุขด้วย เช่น ระบบเศรษฐกิจ แบบพอเพียง ความเป็นประชาธิปไตยทางการเมือง ความยุติธรรมทางสังคม และวัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น

อนึ่ง ในยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งกลุ่มทุนต่างชาติเข้ามามีอิทธิพลอย่างมากในการจัดการทรัพยากรใน ประเทศไทย การสร้างเอกภาพทางความคิดของคนในชาติเพื่อนำไปสู่การสร้างอำนาจต่อรองของไทยในระบบ โลกเป็นเรื่องจำเป็น แต่เอกภาพทางความคิดไม่ควรเกิดจากการที่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งใช้อำนาจเข้ามา ครอบงำความคิดของคนกลุ่มอื่นในชาติ เอกภาพทางความคิด ควรเกิดขึ้นจากการแลกเปลี่ยนความ คิดเห็น และการเรียนรู้จากซึ่งกันและกันระหว่างคนทุกกลุ่มที่ประกอบกันขึ้นเป็น “ชาติไทย” อย่างเสมอ ภาคตามหลักการของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการเรียนรู้จากซึ่งกันและ กันอย่างเสมอภาคนี้อาจเกิดขึ้นได้เมื่อมีการปฏิรูปในด้านต่าง ๆ เพื่อให้โครงสร้างสังคมไทยมีความเสมอ ภาคมากขึ้นด้วย
